

ACTA MVSEI APVLENSIS

APULUM LIII

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

Fondator

ION BERCIU

Editor

GABRIEL T. RUSTOIU

Colegiul editorial

RADU ARDEVAN - Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca

NIKOLAUS BOROFFKA - Deutsches Archäologisches Institut, Berlin

DANIEL DUMITRAN - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

NICOLAE GUDEA - Cluj-Napoca

VALER MOGA - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

CHRISTOPHER F. E. PARE - Universitatea „Johannes Gutenberg”, Mainz

ZENO KARL PINTER - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

MARIUS PORUMB - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca

VOLKER WOLLMANN - Obrigheim

Colegiul de redacție

HORIA CIUGUDEAN - director

RADU OTA - secretar de redacție

GEORGE BOUNEGRU - membru

CONSTANTIN INEL - membru

Adresa de corespondență:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

510010 ALBA IULIA

Str. Mihai Viteazul, 12-14

Tel. 0258/813300

revista.apulum@yahoo.com

www.mnuai.ro; www.muzeuluniriialba.ro; www.anuarulapulum.ro

Correspondence address:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

RO – 510010 ALBA IULIA

Mihai Viteazul St., 12-14

Tel. (+40) (258) 813300

© 2016 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII, ALBA IULIA

ISSN – 1013-428X

ISSN – 2247 – 8701

ISSN-L – 2247 – 8701

ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM

LIII

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

ALBA IULIA

MMXVI

Tehnoredactare: RADU OTA

Traducerea și verificarea textelor în limba engleză: ADINA GOȘA

Textele nepublicate nu se restituie.

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

RADU OTA, Vasile Moga, maestru al arheologiei clasice.....	XI
RADU OTA, Interviu cu domnul profesor Vasile Moga, la ceas aniversar.....	XVII
GEORGE BOUNEGRU, RADU OTA, Ion Berciu, pionier și maestru al muzeografiei românești (1904-1986).....	XXV

STUDII – STUDIES

SABIN ADRIAN LUCA, FLORENTINA MARȚIȘ, Artefactele litice șlefuite din așezările neolitice timpurii ale culturilor Starčevo-Criș și Vinča. <i>Polished stone artefacts from Early Neolithic Settlements of Starčevo-Criș and Vinča cultures.....</i>	1
SABIN ADRIAN LUCA, TIBERIU BOGDAN SAVA, DORU PĂCEȘILĂ, OANA GAZA, IULIANA STANCIU, GABRIELA SAVA, BIANCA ȘTEFAN, Date radiocarbon ale nivelului III de la Tărtăria-Gura Luncii (cercetările preventive ale anilor 2014-2015) <i>Radiocarbon data from level III at Tărtăria-Gura Luncii site (2014-2015 preventive researches).....</i>	27
ION TUȚULESCU, Notes about a miniatural clay representation of an axe with crossed arms found in Ocnîța, Vâlcea county <i>Notă asupra unei reprezentări miniaturale din lut a unui topor cu brațe în cruce descoperit la Ocnîța, județul Vâlcea...</i>	35
GABRIEL BĂLAN, RALUCA BURLACU-TIMOFTE, TEODOR MUNTEAN, Așezarea din epoca bronzului de la Aiud – Groapa de gunoi. Considerații preliminare <i>Bronze Age settlement at Aiud - Groapa de gunoi. Preliminary report.....</i>	45
MIHAELA BLEOANCĂ, Un complex Wietenberg descoperit în situl de la Ampoița-La Pietre (jud. Alba) <i>A Wietenberg feature discovered at the Ampoița-La Pietre archaeological site.....</i>	83

ILIE LASCU, DAN ANGHEL, CRISTINEL FÂNTÂNEANU, MONICA URSU, CLAUDIU TĂNĂSELIA, Depozitul de bronzuri de la Pianu de Jos <i>The bronze hoard from Pianu de Jos</i>	109
MARIUS-MIHAI CIUTĂ, Un celt din bronz, recent descoperit la Hăpria (com. Ciugud, jud. Alba) <i>A bronze socketed axe, recently discovered at Hăpria (Ciugud parish, Alba County)</i>	143
RALUCA GHEORGHIU, ILIE LASCU, Piese de bronz descoperite în situl de la Alba Iulia - „Recea” <i>Bronze objects discovered at Alba Iulia - „Recea” site</i>	151
CRISTINEL PLANTOS, MARIUS-MIHAI CIUTĂ, Two belt buckles of late Latène period from Craiva – “Piatra Craivii” – recently recovered <i>Două paftale de epocă târzie Latène de la Craiva – “Piatra Craivii” recent recuperate</i>	165
DOINA BENEĂ, Lucrările de aducțiune a apei în Dacia romană. Cu privire specială asupra canalizărilor cu conducte de plumb <i>Die Wasserzuleitung in der Provinz Dacia Romana. Mit besonderer berücksichtigung der Leitungen aus Bleirohren</i>	179
RADU CIOBANU, Statuaria colorată greco-romană – principii estetice și implicații tehnice; exemplele de la Apulum <i>La statuaire greco-romaine colorée: principes esthétiques et implications techniques - les exemples d'Apulum</i>	187
RADU OTA, CRISTIAN TITUS FLORESCU, Observații asupra incintei vestice a castrului roman de la Apulum și câteva constatări istorice <i>Observations about western precinct of the Roman camp at Apulum and some historical remarks</i>	205
DOREL BONDOC, O farfurie creștină descoperită la Romula <i>A Christian plate found at Romula</i>	235
CRISTIAN TITUS FLORESCU, RADU OTA, Un mormânt din secolul X descoperit în incinta fostului castru roman de la Apulum <i>A 10th century grave discovered in the former Roman camp at Apulum</i>	245
AUREL DRAGOTĂ, Un accesoriu cosmetic din jurul anului 1000 în necropola de la Alba Iulia - Izvorul Împăratului <i>A cosmetic accessory from around 1000 AD in the necropolis at Alba Iulia - Izvorul Împăratului</i>	255

FLORIN CIULAVU, ANCA TIMOFAN, Un atelier de prelucrat metale datând din secolele XVIII-XIX, descoperit la Alba Iulia <i>A metalworking workshop dating from the 18th-19th centuries, found at Alba Iulia.....</i>	263
JÓZSEF GÁBOR NAGY, The life and scientific work of Zsigmond Reiner <i>Viața și activitatea științifică a lui Zsigmond Reiner.....</i>	285

RESTAURARE – CONSERVARE – INVESTIGAȚII

RESTORATION – CONSERVATION – INVESTIGATIONS

DAN ANGHEL, Tehnici de restaurare a unor spade celtice descoperite la Gâmbaș <i>The restoration of some Celtic swords discovered at Gâmbaș.....</i>	309
SORIN ȘERBAN, Ceramica romană de la Apulum și împrejurimi. Metode de conservare și restaurare diferite, de la caz la caz <i>Roman pottery from Apulum and neighborhoods. Methods of preservation and reconditioning different cases.....</i>	341

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

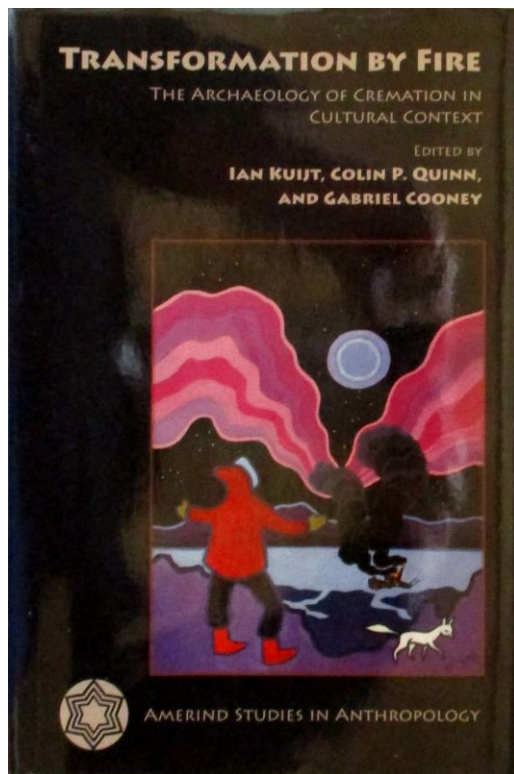
REVIEWS AND READER'S NOTES

HORIA CIUGUDEAN, <i>Transformation by Fire. The Archaeology of Cremation in Cultural Context</i> . Edited by Ian Kujit, Colin P. Quinn, Gabriel Cooney, The University of Arizona Press 2014, 322 pag	349
VASILE MOGA, J. R. López Rodríguez, J. Beltrán Fortes (eds.), <i>Itálica, Cien años, Cien Piezas</i> , ed. JUNTA DE ANDALUCÍA, Consejería de Educación, Cultura y Deporte. DIPUTACIÓN PROVINCIAL DE SEVILLA. Área de Ciudadanía, Participación y Cultura, Sevilla, 2014, 238 pag., 104 fotografii color).....	353
FLORIN CIULAVU, Aurel Dragotă, <i>Podoabe și accesorii vestimentare din Banat, Crișana și Transilvania (secolele X-XI)</i> , Cluj-Napoca, Editura Mega, 2014, 261 p.....	357
Lista autorilor.....	363

**Volum omagial dedicat
domnului Vasile Moga,
cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani**

Vasile Moga

Transformation by Fire. The Archaeology of Cremation in Cultural Context. Edited by Ian Kujit, Colin P. Quinn, Gabriel Cooney, The University of Arizona Press 2014, 322 pag.

Horia-Ion CIUGUDEAN,
Muzeul Național al Unirii Alba
Iulia

Volumul „*Transformarea prin foc. Arheologia cremației în context cultural*” este rezultatul seminarului organizat în noiembrie 2011 de Amerind Foundation din Arizona, care a preluat și extins tema unei sesiuni ținute în cadrul conferinței anuale a Societății pentru Arheologie Americană din primăvara aceluiași an. Editorii volumului provin nu doar din medii universitare diferite, dar și

din continente diferite, Ian Kujit fiind profesor în cadrul Departamentului de Antropologie al Universității Notre Dame din Indiana (SUA), în vreme ce Gabriel Cooney este profesor la University College din Dublin (Irlanda). Cel de-al treilea editor este tânărul antropolog Colin P. Quinn, doctorand al Universității Michigan (SUA), legat pe plan profesional de arheologia epocii bronzului din România, unde a participat la proiecte arheologice în Banat și pe valea Mureșului mijlociu.

Volumul este structurat în trei părți, precedate de o introducere substanțială dedicată contextualizării cremației și avându-i ca autori pe cei trei editori. Ei definesc incinerația drept combinația focului și a corpului, această caracterizare largă însumând o mare varietate de practici, rămășițe materiale și înțelesuri. Kujit, Quinn și Cooney analizează fenomenul incinerării în context global, operând însă o distincție clară între societățile din Lumea Veche și Lumea Nouă. Cremațiile sunt privite în contexte diferențiate din punct de vedere spațial, temporal și social, ele fiind considerate mai degrabă procese și mai puțin evenimente.

Prima parte a volumului este intitulată „*Focul și Corpul: redefinirea perspectivelor asupra incinerației*” și cuprinde un studiu dedicat complexității

terminologiei în studiile privind cremația, avându-i ca autori pe Colin P. Quinn, Lynne Goldstein și Gabriel Cooney.

Cea de-a doua parte a volumului reunește sub titlul „*Conectând tratamentele corpului: incinerația și inhumarea ca practici sociale*” un număr de cinci studii, care abordează practicile funerare din perspective socio-spațiale diferite. Liv Nilsson Stutz și Daniel Hurst Thomas tratează un subiect incitant și anume raporturile dintre arheologia funerară și națiunile care au dominat istoria Americii de Nord, controversata problemă a tratamentelor aplicate rămășițelor populației amerindiene fiind atent urmărită până în contemporaneitate.

Asa M. Larsson și Liv Nilsson Stutz tratează în studiul lor „*Diferențe reconciliabile: cremația, fragmentarea și înhumarea în mezoliticul și neoliticul Suediei*” practicile funerare din spațiul scandinav pe parcursul celor două etape cronologice, o atenție sporită fiind acordată tratamentelor secundare și mai ales excarnării, care poate preceda arderea corpurilor.

Un studiu de caz din America de Nord este oferit de alți doi autori, Mark P. Schurr și Della Collins Cook, în studiul lor intitulat „*Contextul temporal și cultural al enigmaticelor cremații din situl Yokem, Illinois, SUA*”. Yokem este unul dintre cele mai reprezentative situri funerare, care permite studierea modului cum incinerația a fost practică în spațiul nord-american în perioade și modalități diferite. Cu ajutorul datelor ^{14}C și a analizei izotopilor stabili de carbon, autorii obțin nu doar repere cronologice, dar și informații privind paleodieta indivizilor înmormântați în movilele de la Yokem, ceea ce le permite să presupună că apariția incinerației în acest sit s-ar datora dorinței grupurilor succesoare de a distruge în mod deliberat semnele teritoriale lăsate de populațiile care ocupaseră anterior zona.

Howard Williams analizează în studiul său „*Un repaus dotat cu urne: cremația și inhumarea în perioada Anglo-Saxonă timpurie din Anglia*” modul cum incinerația a fost introdusă în perioada Anglo-Saxonă în diverse regiuni ale insulelor britanice, coexistând cu practicarea inhumării în etapa timpurie (cca. 425-650 AD). O atenție specială este acordată depunerii de vase ceramice, practică întâlnită în ambele tipuri de înmormântări.

Studiul „*Cremația, genul și conștiința de sine în perioada Bronzului timpuriu britanic*” este o ocazie pentru Joanna Brück de a face unele observații critice asupra teoriilor occidentale moderne, care văd în practicarea incinerației un indicator al statutului social inferior.

Partea a III-a a volumului reunește sub titlul „*Impactul social al cremației. Transformarea, mișcarea și corpul*”, alte cinci studii, bazate pe interpretarea unor date de arheologie mortuară din spațiul nord-american și cel nord-european.

Liv Nilsson Stutz și Ian Kujit abordează aspectul vizibilității incinerației în studiul intitulat „*Perspective – Reflexii asupra vizibilității cremației ca*

eveniment fizic“, oprindu-se asupra dificultății identificării locului unde se producea arderea corpurilor, dar și a descifrării căilor și etapelor urmate de resturile cinerare de la rug și până la locul de depunere.

Jessica I. Cerezo-Román analizează un set de informații funerare privind populația Hohokam în studiul său „*Căi spre personalitate. Cremația ca practică socială la populația Hohokam din bazinul Tucson*“, insistând asupra implicațiilor sociale pe care le presupune fragmentarea corpului și împărțirea rămășițelor defuncțiilor.

Practicile funerare din bronzul scandinav sunt obiectul studiului lui Tim Flohr Sørensen intitulat „*Reîntoarcerea. Cremația, mișcarea și re-colectarea în Bronzul timpuriu din Danemarca*“. Ele sunt văzute în principal din perspectiva amintirii și reîntoarcerii la spațiile funerare, acțiune interpretată nu doar din prisma riturilor sociale ale trecerii, ci și ca eveniment cu puternică semnificație emoțională. Actul arderii corpului este interpretat de autor prin conceptul teologic de transubstanțiere, evitându-se astfel viziunea simplistă a distrugerii sau fragmentării.

O tematică familiară autorului este cea abordată de Gabriel Cooney în studiul „*Rolul cremației în practica mortuară din neoliticul irlandez*“. Plecând de la o analiză minuțioasă a descoperirilor funerare și acceptând prevalența incinerăției în preistoria Irlandei (63% din descoperirile funerare), autorul re-evaluează locul ocupat de inhumație pe parcursul neoliticului, aceasta coexistând cu incinerăția în cadrul mormintelor cu coridor.

Lynne Goldstein și Katy Meyers oferă o trecere în revistă asupra practicării incinerăției în regiunea Midwestului în studiul „*Transformare și metafore. Reflexii asupra practicilor de incinerare în Midwestul Statelor Unite*“. Demersul lor este deopotrivă istoriografic și interpretativ, subliniindu-se relația strânsă dintre cremație și înmormântările secundare.

Ultima parte a volumului este sugestiv intitulată „*Recompunând fragmentele. Direcții viitoare*“, ea reunind două studii care urmăresc trasarea unor direcții viitoare în cercetarea cremației. Primul studiu, „*Reflexii – tehnicile, potențialul și provocările cremației*“, îi aparține lui Mark R. Schurr și tratează potențialul arheologiei experimentale în cazul incinerăției, dar și multitudinea de studii analitice (SEM, XRD, spectrometria în infraroșu etc.) care pot fi efectuate pe produsele cinerare. Jessica I. Cerezo-Román și Howard Williams sunt autorii celui de-al doilea studiu intitulat „*Direcții viitoare pentru arheologia cremației*“, care sintetizează rezultatele dezbaterilor din cadrul seminarului. Ei propun șase direcții principale pentru cercetările viitoare din domeniul arheologiei cremației. Una dintre ele vizează integrarea mai strânsă a metodelor științifice în cercetarea incinerăției și în special a bioarheologiei și osteoarheologiei. O alta vizează interpretarea datelor arheologice privind incinerăția în contextul informațiilor oferite de etnoraheologie și istoria recentă.

Prin diversitatea direcțiilor de investigare, volumul „Transformarea prin foc“ devine un reper bibliografic obligatoriu pentru cercetătorii interesați de arheologia funerară în general și de cea a cremației în mod special.